

فلسفه و کارکرد ژئوپولیتیک

(مفاهیم و نظریه‌ها در عصر فضای مجازی)

دکتر پیروز مجتهدزاده

تهران

۱۳۹۱

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

سرشناسه: مجتهدزاده، پیروز، ۱۳۲۴ -
عنوان و نام پدیدآور: فلسفه و کارکرد ژئوپولیتیک (مفاهیم و نظریه‌ها در عصر فضای مجازی) /
پیروز مجتهدزاده،
مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز
تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری: نه، ۳۲۶ ص.: مصور (بخشی رنگی)، نقشه.
فروست: «سمت»؛ ۱۶۵۶. جغرافیا؛ ۹۵.
شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۵۳۰-۸۱۲-۳ ۷۰۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
یادداشت پشت جلد به انگلیسی: Pirouz Mojtahedzadeh. Geopolitics: Philosophy &
Application (Concepts & Theories at the Age of Virtual Space).
یادداشت: کتابخانه: ص. ۳۲۶-۳۲۷.
موضوع: سیاست جغرافیایی
موضوع: جغرافیای سیاسی
موضوع: فضای مجازی - جنبه‌های سیاسی
شناسه افزوده: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و توسعه
علوم انسانی.
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۲ ف ۸ م ۳ / C۳۱۹
رده‌بندی دیویی: ۳۲۰/۱۲
شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۹۱۷۶

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

فلسفه و کارکرد ژئوپولیتیک (مفاهیم و نظریه‌ها در عصر فضای مجازی)
دکتر پیروز مجتهدزاده (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)
چاپ اول: زمستان ۱۳۹۱
تعداد: ۱۰۰۰
حروفچینی و لیتوگرافی: «سمت»
چاپ و صحافی: پورروشن
قیمت: ۷۰۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروشندگان و عوامل
توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.
نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)،
روبه‌روی پمپ گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن ۲-۴۴۲۴۶۲۵۰.

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر یا مؤلف، نشر یا پخش یا
عرضه یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سخن «سمت»

یکی از اهداف مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر، مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی معتبر و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبنایی و مسائل این علوم است.

ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها» را که به اختصار «سمت» نامیده می شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف سازمان این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متعهد و دلسوز، به مطالعات و تحقیقات لازم بپردازد و در هر کدام از رشته های علوم انسانی به تالیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن، باید به تدریج و پس از انتقادهای و یادآوریهایی ارباب نظر به دست آید و انتظار دارد که این بزرگواران از این همکاری دریغ نورزند.

کتاب حاضر به عنوان منبع درسی «فلسفه و سیر اندیشه در جغرافیای سیاسی» در مقطع دکتری و درس «اصول، مفاهیم و نظریه های ژئوپولیتیک» در مقطع کارشناسی ارشد رشته جغرافیای سیاسی به ارزش ۲ واحد تدوین شده است. همچنین منبعی قابل استفاده برای دانشجویان رشته های علوم سیاسی و روابط بین الملل می باشد.

از استادان و صاحب نظران ارجمند تقاضا می شود با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را در جهت اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	سیاس نامه
۷	فصل اول: ژئوپولیتیک از چه می گوید؟
۷	تعاریف
۹	آیا ژئوپولیتیک علم مستقلی است؟
۱۳	ژئوپولیتیک: عملکرد و وانمود کردن
۱۳	کدهای ژئوپولیتیکی
۱۵	دیالکتیک ژئوپولیتیک
۱۷	ایدئالیزم در برابر رئالیزم
۲۱	نظام بین الملل یا نظام جهانی
۲۲	نظام یا سیستم ژئوپولیتیکی
۲۳	یادداشت های فصل
۲۵	فصل دوم: فلسفه ژئوپولیتیک از منظر جغرافیای سیاسی
۲۵	تعاریف
۲۷	تقدم جغرافیای سیاسی بر ژئوپولیتیک
۲۹	فلسفه ژئوپولیتیک
۳۱	آغاز ژئوپولیتیک
۳۲	جبرگرایی در ژئوپولیتیک
۳۵	راتزل و فضای زنده انسانی
۳۶	اختیارگرایی در عصر مدرنیته
۳۹	حرکت موومان: زیرساخت اصلی تفکر ژئوپولیتیکی
۴۰	بی نظمی عامل حرکت است؟
۴۰	تنوری هرج و مرج
۴۳	مدرن و پسامدرن
۴۶	نظریه های اصلی در جغرافیای سیاسی و ژئوپولیتیک

۵۳	جغرافیا و هویت
۵۴	اهمیت هویت در جغرافیای سیاسی
۵۶	اهمیت هویت در ژئوپولیتیک
۵۸	یادداشتهای فصل
۶۰	فصل سوم: ژئوپولیتیک فضای مجازی
۶۰	فضا چیست و چگونه «مجازی» می شود؟
۶۱	ژئوپولیتیک انتقادی پیش درآمد فضای مجازی
۶۳	بازگشت ژئوپولیتیک به جغرافیای سیاسی و ادغام در آن
۶۶	درنوردیدن فضا از حقیقت تا مجاز
۷۷	کارکرد فضای مجازی
۷۸	فضای مجازی و فضای سایبری
۸۷	امنیت فضای مجازی
۸۸	جهان شهر بعد تازه ای از فضای مجازی
۹۱	شهر مجازی
۹۲	سودمندی بحث فضای مجازی
۹۳	یادداشتهای فصل
۹۵	فصل چهارم: مفاهیم و نظریه ها در فلسفه ژئوپولیتیک
۹۵	تعاریف
۱۰۱	برخی تعاریف نو در ژئوپولیتیک
۱۰۴	کد ژئوپولیتیکی یا مفاهیم بنیادین در ژئوپولیتیک
۱۰۴	قدرت
۱۰۸	برتری خواهی، هژمونی نیست
۱۱۰	رقابت
۱۱۱	وزن ژئوپولیتیکی
۱۱۱	موازنه قوا
۱۱۲	بازداری استراتژیک و ژئواستراتژیک
۱۱۳	امنیت
۱۱۴	منافع و توان ملی
۱۱۵	اقتدار ملی
۱۱۶	ژرفای ژئوپولیتیک

۱۱۷	نظام جهانی یا نظام ژئوپولیتیک
۱۱۸	زیر مجموعه های ژئوپولیتیک
۱۲۰	یادداشتهای فصل
۱۲۲	فصل پنجم: مکاتب مهم در فلسفه ژئوپولیتیک
۱۲۲	تعاریف
۱۲۲	ژئوپولیتیک انگلیسی
۱۲۶	ژئوپولیتیک آلمانی
۱۳۰	ژئوپولیتیک فرانسوی
۱۳۱	ژئوپولیتیک آمریکایی
۱۳۶	ژئوپولیتیک روسی
۱۳۸	ژئوپولیتیک چینی
۱۴۰	ژئوپولیتیک ایرانی
۱۴۲	ژئوپولیتیک شیعه
۱۴۸	یادداشتهای فصل
۱۴۹	فصل ششم: «جهان» پدیده اصلی در ژئوپولیتیک
۱۴۹	تعاریف
۱۵۰	دیدگاه تاریخی
۱۵۱	دوران امپریالیزم
۱۵۵	جهان سیاسی «نظم» ندارد
۱۵۶	جهان دوقطبی و جنبش عدم تعهد
۱۵۸	جامعه بین المللی
۱۵۹	دیدگاههای مختلف در تقسیم جهان
۱۶۰	الف) مفاهیمی که دانشگاهیان در تقسیم جهان می سازند
۱۶۵	ب) مفاهیمی که سیاستمداران پیش می کشند
۱۷۰	سازمانهای جهانی (بین المللی)
۱۷۱	سازمان ملل متحد
۱۷۲	دیوان دائمی دادگستری یا دادگاه بین المللی
۱۷۳	دادگاه دائمی جنایات جنگی
۱۷۵	بانک جهانی و صندوق بین المللی پول
۱۷۶	سازمانهای غیر دولتی (NGOs)
۱۷۶	یادداشتهای فصل

فصل هفتم: منطقه و منطقه‌شناسی در ژئوپولیتیک

تعاریف

خاورمیانه، خاورمیانه بزرگ و آسیای جنوب باختری

گروه‌بندی منطقه‌ای و هم‌گرایی منطقه‌ای

الف) هم‌گرایی منطقه‌ای

ب) گروه‌بندی منطقه‌ای

گردهمایی‌های تک‌پایه و غیر منطقه‌ای

منطقه بالکان

یادداشت‌های فصل

فصل هشتم: ژئوپولیتیک ادواری

تعاریف

مثلث ژئوپولیتیکی ایران، توران و روم

مثلث ژئوپولیتیکی عصر اسلامی

ژئوپولیتیک استعماری

ژئوپولیتیک جهان دوقطبی و دوران جنگ سرد

قدرت اتمی در جهان دوقطبی

ژئوپولیتیک نظام نوین جهانی

ژئوپولیتیک دوران پست‌مدرن و عصر فضای مجازی

یادداشت‌های فصل

فصل نهم: ژئوپولیتیک دوران گذار

تعاریف

آغاز تحولات

جهان دگرگون‌شونده

هم‌گرایها و گروه‌بندیهای منطقه‌ای

در جهان نظریه‌ها

سازمان ملل متحد

ناتو و جامعه بین‌المللی

یادداشت‌های فصل

فصل دهم: دیدگاه‌های فلسفی ژئوپولیتیک در قرن بیست و یکم

تعاریف

۲۷۱	انقلاب اطلاع‌رسانی
۲۷۲	نظام نوین جهانی
۲۷۳	جامعه بین‌المللی
۲۷۶	استفاده از مؤسسات بین‌المللی
۲۷۶	سازمان ملل متحد
۲۷۸	ناتو (NATO)
۲۸۰	مفهوم پردازیه‌های جدید
۲۸۴	جهانی شدن‌ها و نظام نوین جهانی
۲۹۱	سازمان بازرگانی جهانی
۲۹۴	سه موضوع در مباحث ژئوپولیتیک فرامدرن
۲۹۵	محیط زیست و ژئوپولیتیک فرامدرن
۳۰۰	هارتلند جدید امریکایی یا کریدور شمال - جنوب ایران
۳۰۳	شکل‌گیری ساختاری ژئوپولیتیک قرن بیست و یکم
۳۰۴	ایالات متحده و جهان ژئوپولیتیک کنونی
۳۰۸	بازار مکاره ژئوپولیتیک امریکایی
۳۰۹	چین و جهان ژئوپولیتیک آینده
۳۱۱	واکنش امریکا به ظهور قدرت چینی
۳۱۴	ژئوپولیتیک برنامه هسته‌ای ایران
۳۱۸	سخن پایانی
۳۲۰	یادداشت‌های فصل
۳۲۲	منابع و مآخذ